

Militaire Spectator.

Vrijdag, den 12^{den} April.

De *Militaire Spectator* verschijnt op onbepaalde tijden. Men abonneert zich voor 10 nummers, bij alle Postdirecteuren en Boekhandelaren, door het geheele Koninkrijk à f 2,25, franco per post. De Jaargang zal de 40 nummers niet te boven gaan. Alle inzendingen geschieden, franco, aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, met het opschrift: *Voor den Militairen Spectator*

T O G T

DER FRANSCHEN NAAR ALGIERS IN 1830. (*)

Het leger voor den togt naar Afrika's noordkust bestemd, was tegen het einde der maand April vereenigd, in drie afdeelingen of divisieën, welke zich te *Toulon*, te *Marseille* en te *Aix* bevonden. Ook was de vloot, op weinige schepen na, die uit Frankrijks westelijke havens komen moesten, voltallig.

De inscheeping der troepen kon echter niet voor den 11den Meieenen aanvang nemen. Deze belangrijke verrigting, ofschoon gedurende verscheidene dagen door aanhoudende regens gestremd, liep zonder onheilen af. Deze inscheeping, welke acht dagen duurde, was voor *Toulon* een doorgaand militair feest. Onder luide vreugdekreten, zoo wel der zich sloop begevende soldaten, als der hen nastarende menigte, verlieten de troepen den vaderlandschen grond, om op den overliggenden oever den ouden roem hunner wapenen te handhaven. Degeestdrift onder de troepen was algemeen, en zelden stak een leger, tot het uitvoeren eener hagehelijke onderneming, in gunstiger stemming van wal. Er ontbrak, volgens eenen Franschen schrijver, slechts het geloof aan, om dezen togt aan de oude kruistogten gelijk te doen zijn.

Op den 18den Mei was alles, de inscheeping der personen te *Toulon*, die der goederen (materieel) te *Marseille*, voltooid. De schepen voor het geleide bestemd, waren gedeeltelijk met de

vloot ter reede van *Toulon* vereenigd, gedeeltelijk op de reede van *Hieres* verzameld. De vlag van den vice-admiraal was op *la Province* geschesen; aan welks boord de admiraal en de opperbevelhebber van het leger zich nog dienzelfden dag begaven. Een gedeelte der flottille, welke ter reede van *Hieres* lag, ging onder zeil om de vloot te *Palma* af te wachten. Tegenwinden hielden intusschen de, naar den strijd verlangende, troepen nog tot den 24sten Mei aan de reede van *Toulon* geboeid. De Franschen matrozen waren, niet minder dan hunne wapenbroeders, ongeduldig om met *Algiers* slaags te raken, en deszelfs onhandelbare trotschheid te straffen. De verbittering tegen het roofnest was zeer hoog geklommen en vermeerderde nog, bij het vernemen van het bejammerenswaardig verlies van de brikken *l'Aventure* en *le Silène*, en de omstandigheden, welke bij deze verschrikkelijke gebeurtenis, hadden plaats gehad.

Eindelijk woei, op den 25sten Mei, des morgens, de met zoo veel ongeduld gewachte wind. Groot en algemeen was de vreugde onder al de togtgenooten. Ten elf ure gaf het admiraal-schip het teeken aan de vloot, om zich tot het afzeilen gereed te houden. Overal werd het anker geligt, en ten één uur begon de beweging van het afzeilen. Ten half zes was het admiraal-schip onder zeil. Ofschoon de reede met schepen bedekt was, zijn slechts een paar vaartuigen ligt beschadigd geworden. Met eenen goeden wind, en schoon weder, verliet de vloot Frankrijks kust en schaarde zich terstond in drie liniën. Regts en ten westen, zeilde het reserve eskader op, aan welks linker zijde en ten oosten het landings-eskader, onder bevel van den Schout-bij-Nacht *de Rosamel*, geplaatst was; links van dezen laatsten zeilden het slag-eskader, (*escadre de bataille*) onder het bevel van den admiraal *Duperré* zelve. Vijf-en-twintig zeilen van het geleide, den kundigen scheepskapitein, naderhand Schout bij Nacht *Hugon*, toevertrouwd, hield zich meer ten oosten, links van het slag-eskader. Het overige gedeelte van het konvooi was te *Toulon* achter gebleven, met last om vier-en-twintig en acht-en-veertig uren na de vloot zelve, welke door het konvooi moest worden ingehaald, te vertrekken.

Den 26sten was de wind goed, de hemel helder en de zee stil. Reeds in den ochtendstond, bespeurde men, achter het konvooi, twee aan de vloot vreemd zijnde schepen. Men verkende deze als te zijn: een Turksch fregat, vergezeld door het Fran-

(*) Deze togt heeft volgens sommigen, door het gewigt der latere gebeurtenissen, veel van deszelfs belangrykheid verloren. Spectator kan zich met dat gevoelen niet vereenigen. Behalve dat, volgens dit beginsel, geen der vroegere veldtogten eenig belang meer zoude opleveren, hetgeen wel niemand zal beweren, gelooven wij, dat de togt der Franschen naar *Algiers*, in meer dan een opzigt, de hulde van krijgslieden en krijgskundigen waardig is. Vooral daar de landgenooten der overwinnaars, door staatkundige gevoelens verblind, en door den hartstogt vervoerd, onregtvaardig genoeg geweest zijn, om deze overwinning, onder de lievevanden behaald, geheel in het duister te plaatsen. — Wij vermeenen den Nederlandschen lezer met het hier geplaatste verslag geene ondiens te zullen doen: het is uit de beste opgaven en officiele stukken van dien tijd getrokken, en tot een geheel vereenigd.

sche fregat, *la Duchesse de Berry*, komende van het station voor *Algiers*. Laatstgenoemd vaartuig signaal gegeven hebbende van dépêches voor den admiraal aan boord te hebben, werd dadelijk de stoomboot *le Sphinx*, derwaarts gezonden, die onmiddellijk daarop met den heer *Kerdrain*, kommandant der *la Duchesse de Berry*, terug keerde. De admiraal *Duperré*, vernam van dezen, dat het bewuste Turksche fregat, met de admiraals-vlag, *Tahir Pacha*, aan boord had, en gelastte terstond, het lossen van een-en-twintig salat schoten. Door den admiraal uitgenoodigd, begaf *Tahir-Pacha*, zich aan deszelfs boord, alwaar hij met alle eerbewijzen ontvangen werd. De garde was onder de wapenen, de muziek van het 6de regiment van linie liet zich hooren, en de geheele bemanning was in groot *tenue*, toen *Tahir-Pacha*, op het dek van het admiraalschip, te midden van de staven der zee- en landtroepen dezer expeditie, verscheen. De Turksche admiraal had een edel voorkomen, en eenen deftigen gang; zijn doordringende blik verried tevens de onzekerheid zijner eigene gedachten. Zijne zamenkomst met den opperbevelhebber, en de staf-officieren, duurde één half uur. Door de Ottomannische Porte, belast met eene zending, die zich misschien niet bepaalde bij het aansporen van den Dey, tot het geven van voldoening aan Frankrijk, had *Tahir-Pacha*, beproefd, om binnen *Algiers* te komen; maar de waakzaamheid van het Fransche station niet hebbende kunnen ontsnappen, had hij besloten naar *Toulon* te zeilen. Aan boord van het Fransche admiraalschip, erkende hij echter, dat hij te laat gekomen was en dat de langmoedigheid ook hare grenzen heeft. Na dit kortstondig bezoek keerde *Tahir-Pacha*, naar zijn fregat terug, en bevond zich den volgenden morgen te *Toulon*.

De Fransche kust was reeds uit het gezigt toen de admiraal zich weder met zijne vloot vereenigde. Het zeilen dezer kolossale vloot, met 64,000 man bevracht, in drie evenwijdige rijen statig voortstuwende, leverde een prachtig en majestueus schouwspel op. Den 27sten zag men *Minorca*, den 28sten woei, ter hoogte van *Minorca* en *Majorca*, een sterke wind, maar de admiraal koos onder den wind der eilanden daartegen eene beschutting en met den volgenden morgen kwam het schoone weder terug. De vloot zette, door eene stille zee begunstigd, den togt verder voort. De admiraal had eene brik naar het landings-eskader, dat te *Palma* binnen geloopt was, afgezonden, den last overbrengende om dadelijk onder zeil te gaan, ten einde zich den volgenden dag met de vloot ter hoogte der ontdekking van Kaap *Caxines*, te vereenigen. In den namiddag werd de Noorden wind koeler en de gezigteinder beneveld. Den 30sten ontdekte men Afrika; doch niet dan met veel moeite, van wege de wolken, die den hemel bezet hielden en den sterken wind. De wind vermeerderde nog den volgenden dag en het weder was zeer ongunstig. Het konvooi hield het nog bij, doch de reserve werd onder den wind voorgedreven. Toen begreep de admiraal *Duperré*, dat er niets beters te doen was dan de geheele zeemagt in de baai van *Palma* te vereenigen.

De vloot, met uitzondering van de landings-flotille, kwam

den 1sten Junij des avonds bij den ingang der baai van *Palma* aan. Het weder was duister en mistig; de wind koud. Deze wedersgesteldheid was geheel ongewoon. Een zeeman van eene veeljarige ondervinding op de Middellandsche zee, de heer *Bavastie*, die zich, als passagier aan boord van het admiraalschip bevond, getuigde, dat hij in die gewesten, nog nooit zulk weder gezien had. De vloot had, letterlijk, na haar afzeilen uit *Toulon*, nog geen helderen hemel genoten. Het jaargetijde was derhalve zeer achterlijk, en het bleek, dat de zeilen te vroeg geheeschen waren, zonder dat zulks aan gebrek in menschelijke voorziening konde worden toegeschreven. Het konvooi en het eskader ankerden in de baai, niet verre van *Palma* zelve verwijderd, alwaar de gastvrijheid der inwoners het verblijf der vlootelingen door talrijke feesten veraangenaamde. De beide andere eskaders bleven langs de kust, aan den ingang der baai zeilen. Acht dagen duurde het oponthoud der vloot in de baai van *Palma*, dat ongetwijfeld bekort had kunnen worden, indien de geheele zeemagt gelijkelijk de vereischte achterwaartsche beweging uitgevoerd had. Alsdan ware geene week verloren gegaan in het wachten op de achtervolgende aankomst der met rundvee bevrachte schepen, die niet dan laat het binnenzeilen der vloot te *Palma* vernomen hadden. Van dit verblijf werd intusschen gebruik gemaakt, om nieuwen leestogt voor de, met paarden bevrachte schepen in te koop, welke voorzorg niet nutteloos was: daar onderscheidene dezer schepen meer dan veertig dagen reis gemaakt hebben.

De reede van *Palma* is ruim en goed, derzelve uitgang is zeer goed en wijd. Tallooze vaartuigen van allerlei soort kruisten er in onderscheidene rigtingen. Onder deze bevond zich de korvet *la Bajonnaise*, komende van *Tunis*, en het berigt overbrengende, dat de Dey van *Algiers* toebereidselen tot verdediging maakte, dat hij van de Deys van *Constantine*, van *Oran* en *Titteri* contingenten eischte; terwijl die van *Tunis* voor de Franschen niets dan wenschen durfde te uiten. Men zeide, dat het leger bedreigd werd door eene uitdrijving van kameelen, ter verschrikking van de paarden en het in verwarring brengen der gelederen; doch deze bedreiging had, even als vroegere van leeuwen, tijgers, hyenas enz., niet de minste uitwerking op den soldaat, wiens lichamelijke gesteldheid, en in weêrwil der veelvuldige tegenspoeden, mede weinig of niet geleden had. Over het geheel genomen overtrof de staat der gezondheid de schoonste hoop; tellende men, na een scheepzijn van nagenoeg eene maand, slechts zeer weinige zieken.

Een kostelijke tijd was echter in afwachting van de volledige hereeniging der rundvee schepen, verbruikt. Ook had men een konvooi weder vereenigd, hetwelk den 27sten Mei *Toulon* verlaten had, maar door eenen hevigen wind verstrooid was. De admiraal besloot eindelijk weder zee te kiezen. Den 10den Junij des morgens ving de vloot de reize naar Afrika's kust weder aan. Zoo ver het oog reikte was de zee met zeilen bedekt, waar tusschen de stoombooten met snelheid de bevelen van den vlootvoogd overbragten, in alles heerschte eene bewonderenswaardige orde. Des avonds en den volgenden dag (11 Junij) regende

het, en de wind nam met den regen toe. Den 12den, met het aanbreken van den dag, ontdekte men de kust van Afrika; maar de wind was sterk en de zee stond hol, zoodat het weder niet gunstig voor eene ontscheping geoordeeld werd. De vloot koos derhalve nog de ruimte; doch reeds den 13den 's morgens vergunde de stand der zee en de wind den schepelingen het naderen der lang gewenschte kust. De nevel trok op, en de zon verlichtte den witten driehoek; waarop kreten van vreugde en geestdriftvolle juichtoonen langs de geheele vloot weërgalmden. Men zag een gedeelte der bevolking van *Algiers* op het hoofd vergaderd, met zichtbare blijken van onrust op de Fransche vloot staren, die eerst nagenoeg rechthoekig op de kust ten westen der stad aanzelde; doch daarop de rigting meer regsaf koos. Op de hoogte van *Sidi-Ferruch* gekomen, waren die schepen gereed, om het eerste vuur van *Torre-chica*, te beantwoorden. Dit oogenblik was des te plegtiger; daar het juist hetzelfde schip *la Provence*, geweest was, hetwelk de beleedigen uit de Algiersche stukken ontvangen had en nu daarop het antwoord brengen kwam. Noch de toren, noch eene nieuw gebouwde batterij, ter bestrijking van de baai, waren echter bewapend, en tot grooten spijt der Fransche marine, zag men zich genoodzaakt, om zonder tegenstand in die baai te landen. Zij bood eene geschikte uitgebreidheid aan, en de gesteldheid der oevers werd ten voorschreven einde gunstig geoordeeld.

Het was reeds over tien uur in den voormiddag, toen het hoofd der vloot, onder begunstiging van eenen oosten wind, de punt van het schiereiland *Sidi-Ferruch* was voorbij gezeild, om in de, ten westen gelegene, baai te geraken. Er werd besloten, daar het dien dag daartoe reeds te laat geworden was, met de ontscheping tot het aanbreken van den volgenden dag te wachten. Terwijl de vloot bezig was met de meeste orde en snelheid te ankeren, vertoonde zich eenige Turksche of Arabische ruiters op het strand, hunne zwaarden zwaaijende en met hunne paarden onderscheidene proeven van behendigheid en verbazende snelheid uitvoerende. Overigens was het Schier-elland verlaten en zag men slechts in het verschiep eenige groene struiken, waar boven eenige witte tenten uitstaken, en waarbij enkele Arabische ruiters vereenigd waren. Men twijfelde of er bij die tenten ook geschut zoude wezen. Aan boord van dit admiraal-schip meenden sommige officieren, dat zij twee batterijen ontdekten; en om allen twijfel dienaangaande te doen ophouden, gelastte de admiraal *Duperré*, aan den kapitein *Louvier*, bevelvoerder op het stoomschip *le Nageur*, om door naar het strand te schieten, het vuur van daar uit te lokken. Dat vuur bleef niet achterwege; doch het wel bestierde vuur van *le Nageur*, deed weldra eene batterij ontruimen, hebbende de kogels en bommen van den vijand gene andere uitwerking, dan het kwetsen van eenen matroos, aan boord van *le Breslau*. Tegen den avond was de geheele vloot ten anker. De nacht ging voorbij, zonder dat er een schot viel. Aan boord van ieder vaartuig bereidde men zich voor de ontscheping, waarbij de vreugde in geestdrift algemeen was.

Nauwelijks lichtte de zon op den 14den Junij, over eene

kalme zee, toen de eerste bataillons en de eerste divisie voet aan land zetten. Elke soldaat was voor vijf dagen van levensmiddelen en eene goed met patronen gevulde tasch voorzien. De nieuwe batterij, welke de vijand ontwapend gelaten had, werd onmiddellijk bezet. Men onderzocht of de toren, door de Spanjaarden *Torre-Chica* genoemd, kleine toren en de *marabout*, dat is: de *hermitage* of wel het graf van den *marabout* (*) onder dien toren, in eenen voldoende staat waren, en bevond, dat men zich zonder gevaar daar binnen begeven kon. Voór vijf uur 's morgens was de geheele eerste divisie, met zes stukken kanon en twee houwitsers ontscheept. Zulks had plaats gehad, zonder tegenstand van den vijand, die zich op ongeveer een half uur afstands van de kust verwijderd hield. De generaal *Berthezène*, deed zijne divisie, in massa geformeerd en door tirailleurs gedekt, eenige honderde passen oprukken. Er bleef daardoor achter deze divisie een vrij en verzekerd terrein over, voor de ontscheping en formering der volgende troepen.

De generaal en chef ontscheept met den geheelen generalen staf van het leger, gelijktijdig met de tweede divisie, omstreeks zes uur. Hij bevond zich te voet, doordien nog niet een paard aan wal gezet was, en vervoegde zich te voet bij de eerste divisie, ten einde het terrein en de stellingen van den vijand te verkennen. Inmiddels was het vijandelijke vuur begonnen en op de plaats der ontscheping gerigt. De vederbossen van den generalen staf trokken echter spoedig de aandacht der Algerijnsche artillerie en terwijl de opperbevelhebber, staande op eene kleine duin, het land overzag, viel een kogel voor zijne voeten neder, en overdekte hem, benevens twee naast hem staande officieren van zijnen staf, geheel met aarde en zand. De korvet *la Bajonnaise*, had met twee of drie brikken van den admiraal bevel ontvangen, om in de baai ten oosten van het schiereiland

(*) Moskee-priester, ook wel, en dit is hier de beteekenis: kluisenaar of heilige. Het is van dezen *Sidi* (heilige) *Ferruch*, dat het Schiereiland zijnen naam ontleent. De *Torre-chica*, van welke hierboven gesproken wordt, is een oorspronkelijke observatie toren, reeds voor vele eeuwen gebouwd, voornamelijk dienende tegen de landingen der Spanjaarden (natuurlijke vijanden der Mooren) en de verrassingen der overige Europeërs, steeds met deze roovers in strijd. Nu is de zoogenaamde *Torre-chica*, een kleine vierkante toren, welke zich boven de moskee in het graf van den *marabout* verheft, gelijk zoodanige torentjes op elke moskee geplaatst zijn. De *Torre-chica*, is nagenoeg 15 à 20 ellen hoog, en in ieder van dezelfs vier zijden voorzien van een schietgat, waarin een kanon. Drie dezer stukken waren ijzer geschut; het vierde metaal. Over deze en eenige andere kanons, welken den Franschen in handen vielen, in het vervolg nader. Men vond in gemelden toren onderscheidene doeken en stukken stofs, op het graf en aan de muren, bij wijze van *ex-voto* gelegd of gehangen. Deze waren daargebracht door bedevaartgangers, ter bekoming van de vervulling hunner wenschen. Alle deze teekenen van den godsdienstigen eerbied der Mahomedanen lieten de Franschen ongeschonden blijven.

Sidi-Ferruch post te vatten, ten einde door hunne vuren den aanval tegen de vijandelijke batterijen gerigt, te ondersteunen; deze schepen beschoten die batterijen van ter zijde; terwijl de veldstukken, bij den ingang van het schiereiland geplaatst, ze regtstreeks aanvielen. De generaal *Berthezène*, trok aan het hoofd zijner divisie, links de positie en de batterijen des vijands om, en vermeersterde deze. Men vond aldaar een exemplaar van het *mémorial de l'officier de l'artillerie* en een fragment eener Fransche overzetting van de Oden van Horatius. Sommigen beschouwden dit als een bewijs van het aanwezen eens Franschen officiers, in de gelederen der Algerijnen, welk vermoeden ook door latere berichten van eenen aangenomen zoon des Beijs van *Titteri* bevestigd werd. Anderen daarentegen beschouwden dit achterlaten van gemelde geschriften als met opzet door de barbaren geschied, ten einde de Franschen in den waan te brengen, dat derzelve landgenooten tot verdediging van Algiers medewerkten. Wie den aard der Franschen kent, zal dit laatste althans niet onder de onmogelijkheden, ja zelfs niet onder de onwaarschijnlijkheden beschouwen.

(Het vervolg in een volgend nummer.)

IV.

A L B U M

VOOR LEVENSSCHETSEN EN TAFERELEN ENZ.

Napoleon bij de voorposten te Bautzen.

Een beroemd krijgskundig schrijver zegt: «Wil een staat, vóór en in den oorlog, zich bekwame en dappere bevelhebbers vormen, dan late dezelve eene ruime plaats, in de gebruikelijke *ancienniteits* bevordering, voor de bevordering naar *verdiens-*ten; — met andere woorden: men onderdrukte, door zich zonder uitzondering aan vaste regels te houden, niet elke mogelijke emulatie.» Een groot meester, in het vormen van bekwame hoogere en lagere bevelhebbers, en in de keuze zijner ondergeschikten, heeft daaromtrent vele navolgbare voorbeelden nagelaten, en dat vele dezer voorbeelden doel bereikt hebben, is toch wel ontegenzeggelijk. Het volgende diene daartoe tot karakterschets.

«Ik stond met dertig lanciers achter eenen kleinen heuvel, op voorpost; ongeveer een pistoolschot van een piket kozakken verwijderd. Tegen 3 uren zond mij de adjudant van den generaal *la Bruyère*, het volgende bevel: «*Napoleon* zal de voorposten bezoeken; de soldaten mogen niet de geringste beweging maken, welke de tegenwoordigheid des Keizers zou kunnen verraden; zij zullen aan hunne bezigheden blijven en doen als of zij niets hemerken.» Om 3 ½ uur stelden zich 2 eskadrons lanciers van de garde, op ongeveer 800 passen achter mijne post, in bataille op, en vier personen naderden in stap, de plaats, alwaar wij ons bevonden. De kozakken, die tegen over ons op post stonden, schenen van deze bewegingen niets te mer-

ken, en gingen rustig voort met het bezorgen hunner paarden. Weldra zag ik *Napoleon* in eenen grijzen mantel gewikkeld met den kleinen driekantigen hoed, zonder eenig veldteeken, op het hoofd, tegen den heuvel, waarop ik geplaatst was, opkomen; hij was door den maarschalk *Ney*, *Berthier*, en onze divisie generaal *la Bruyère* vergezeld. Achter den heuvel stegen zij van hunne paarden, en daar zij noch bedienden, noch ordonnancen bij zich hadden, hield mijn wachtmeester hunne paarden vast; mijne manschappen hielden zich overigens aan de deswegens gegevene orders. Met de pijp in den mond vervolgde ik, op den heuvel, mijne wandeling, en groette den Keizer, in het voorbij gaan, met de hand even aan de schapska te brengen. De vier bovengenoemde personen, legden zich daarna op den grond neder, *Berthier* ontrolde eene kaart, en reikte aan den Keizer eenen verrekijker over. — Nadat zij een tijd lang op de kaart nagezocht en gesproken hadden, legde de Keizer den verrekijker over den schouder van den generaal *Labruyère*, en beschouwde, in die houding, gedurende een kwartier uur lang de stelling der Russen, de stad Bautzen, welke ons regt tegen over lag, en de hoogten, waarop men geschut en Russische infanterie gelegerd zag. Daarna stonden zij op, en riep mij, de Keizer, tot zich: «Dient gij reeds lang?» — vraagde hij mij — «Het is mijn handwerk! Sire; ik was nog geen 16 jaren oud, toen ik met de kogels bekendschap maakte.» — «Waar houdt gij de kozakken voor?» — «Het zijn goede soldaten; doch be- ter tot de velddienst te gebruiken, dan in eenen veldslag.» — «Dat is juist. Hebt gij reeds tegen Russische infanterie gevochten?» — «Ja Sire! Het is eene goede infanterie, en waardig zich met Uwe Majesteit te meten.» — «Hij heeft gelijk» — zeide de Keizer zich tot *Ney* wendende. Vervolgens vroeg mij de Keizer of ik de Hoogduitsche taal sprak, en toen ik zulks met ja beantwoord had, beval hij mij, uit het eenigzins voor- en zijdwarts alliggend dorp den eersten boer die mij ontmoette, af te halen en bij hem te brengen. Niet zonder gevaar gelukte mij dit, zette ik een' boer achter mij op het paard, en bragt hem voor den Keizer, «Bravo heer luitenant» — zeide de Keizer — «Ik bedank u.» De Keizer keerde den boer den rug toe, en gelaste *Ney* zijne vragen te vertalen: «Staat er veel water in gindsche gracht regts (op den linker vleugel der Russen)? — Niet hooger dan tot de knie» — antwoordde de boer. «Zijt gij er met uwen wagen of kar wel eens door gereden?» — «Altijd, uitgenomen in het voorjaar en den herfst, wanneer wij hoog water hebben.» — «Is de gracht overal goed doorwaadbaar? Neen, op vele plaatsen liggen groote steenen en rotsklompen, doch van de kleine brug, regts tot op vier mijlen, is de bodem goed.» *Napoleon*, scheen zeer te vreden, ook konde men het hem aanzien, dat hij in eene goede luim was, — vroeg aan *Berthier* om geld, nam eene handvol gouden Napoleons, en overreikte deze den boer, met de woorden: «Ziedaar, drink op de gezondheid des Franschen Keizers.» Daarop beval *Napoleon* aan *Berthier*, om aan elk mijner soldaten een dergelijk goudstuk uit te reiken, en mijnen naam op te teekenen; toen te paard stijgende, wendde hij zich nogmaals tot mij, zeggende: «Ik heb met uwe soldaten over uw persoon gesproken, en ben

Sidi-Ferruch post te vatten, ten einde door hunne vuren den aanval tegen de vijandelijke batterijen gerigt, te ondersteunen; deze schepen beschoten die batterijen van ter zijde; terwijl de veldstukken, bij den ingang van het schiereiland geplaatst, ze regtstreeks aanvielen. De generaal *Berthezène*, trok aan het hoofd zijner divisie, links de positie en de batterijen des vijands om, en vermeersterde deze. Men vond aldaar een exemplaar van het *mémorial de l'officier de l'artillerie* en een fragment eener Fransche overzetting van de Oden van Horatius. Sommigen beschouwden dit als een bewijs van het aanwezig eens Franschen officiers, in de gelederen der Algerijnen, welk vermoeden ook door latere berichten van eenen aangenomen zoon des Beijs van *Titteri* bevestigd werd. Anderen daarentegen beschouwden dit achterlaten van gemelde geschriften als met opzet door de barbaren geschied, ten einde de Franschen in den waan te brengen, dat derzelve landgenooten tot verdediging van Algiers medewerkten. Wie den aard der Franschen kent, zal dit laatste althans niet onder de onmogelijkheden, ja zelfs niet onder de onwaarschijnlijkheden beschouwen.

(Het vervolg in een volgend nummer.)

IV.

A L B U M

VOOR LEVENSSCHETSEN EN TAFERELEN ENZ.

Napoleon bij de voorposten te Bautzen.

Een beroemd krijgskundig schrijver zegt: «Wil een staat, vóór en in den oorlog, zich bekwame en dappere bevelhebbers vormen, dan late dezelve eene ruime plaats, in de gebruikelijke *ancienniteits* bevordering, voor de bevordering naar *verdiens-*ten; — met andere woorden: men onderdrukte, door zich zonder uitzondering aan vaste regels te houden, niet elke mogelijke emulatie.» Een groot meester, in het vormen van bekwame hoogere en lagere bevelhebbers, en in de keuze zijner ondergeschikten, heeft daaromtrent vele navolgbare voorbeelden nagelaten, en dat vele dezer voorbeelden doel bereikt hebben, is toch wel ontegenzeggelijk. Het volgende diene daartoe tot karakterschets.

«Ik stond met dertig lanciers achter eenen kleinen heuvel, op voorpost; ongeveer een pistoolschot van een piket kozakken verwijderd. Tegen 3 uren zond mij de adjudant van den generaal *la Bruyère*, het volgende bevel: «*Napoleon* zal de voorposten bezoeken; de soldaten mogen niet de geringste beweging maken, welke de tegenwoordigheid des Keizers zou kunnen verraden; zij zullen aan hunne bezigheden blijven en doen als of zij niets hemerken.» Om 3 ½ uur stelden zich 2 eskadrons lanciers van de garde, op ongeveer 800 passen achter mijne post, in bataille op, en vier personen naderden in stap, de plaats, alwaar wij ons bevonden. De kozakken, die tegen over ons op post stonden, schenen van deze bewegingen niets te mer-

ken, en gingen rustig voort met het bezorgen hunner paarden. Weldra zag ik *Napoleon* in eenen grijzen mantel gewikkeld met den kleinen driekantigen hoed, zonder eenig veldteeken, op het hoofd, tegen den heuvel, waarop ik geplaatst was, opkomen; hij was door den maarschalk *Ney*, *Berthier*, en onze divisie generaal *la Bruyère* vergezeld. Achter den heuvel stegen zij van hunne paarden, en daar zij noch bedienden, noch ordonnancen bij zich hadden, hield mijn wachtmeester hunne paarden vast; mijne manschappen hielden zich overigens aan de deswegens gegevene orders. Met de pijp in den mond vervolgde ik, op den heuvel, mijne wandeling, en groette den Keizer, in het voorbij gaan, met de hand even aan de schapska te brengen. De vier bovengenoemde personen, legden zich daarna op den grond neder, *Berthier* ontrolde eene kaart, en reikte aan den Keizer eenen verrekijker over. — Nadat zij een tijd lang op de kaart nagezocht en gesproken hadden, legde de Keizer den verrekijker over den schouder van den generaal *Labruyère*, en beschouwde, in die houding, gedurende een kwartier uur lang de stelling der Russen, de stad Bautzen, welke ons regt tegen over lag, en de hoogten, waarop men geschut en Russische infanterie gelegerd zag. Daarna stonden zij op, en riep mij, de Keizer, tot zich: «Dient gij reeds lang?» — vraagde hij mij — «Het is mijn handwerk! Sire; ik was nog geen 16 jaren oud, toen ik met de kogels bekendschap maakte.» — «Waar houdt gij de kozakken voor?» — «Het zijn goede soldaten; doch be- ter tot de velddienst te gebruiken, dan in eenen veldslag.» — «Dat is juist. Hebt gij reeds tegen Russische infanterie gevochten?» — «Ja Sire! Het is eene goede infanterie, en waardig zich met Uwe Majesteit te meten.» — «Hij heeft gelijk» — zeide de Keizer zich tot *Ney* wendende. Vervolgens vroeg mij de Keizer of ik de Hoogduitsche taal sprak, en toen ik zulks met ja beantwoord had, beval hij mij, uit het eenigzins voor- en zijdwarts alliggend dorp den eersten boer die mij ontmoette, af te halen en bij hem te brengen. Niet zonder gevaar gelukte mij dit, zette ik een' boer achter mij op het paard, en bragt hem voor den Keizer, «Bravo heer luitenant» — zeide de Keizer — «Ik bedank u.» De Keizer keerde den boer den rug toe, en gelaste *Ney* zijne vragen te vertalen: «Staat er veel water in gindsche gracht regts (op den linker vleugel der Russen)? — Niet hooger dan tot de knie» — antwoordde de boer. «Zijt gij er met uwen wagen of kar wel eens door gereden?» — «Altijd, uitgenomen in het voorjaar en den herfst, wanneer wij hoog water hebben.» — «Is de gracht overal goed doorwaadbaar? Neen, op vele plaatsen liggen groote steenen en rotsklompen, doch van de kleine brug, regts tot op vier mijlen, is de bodem goed.» *Napoleon*, scheen zeer te vreden, ook konde men het hem aanzien, dat hij in eene goede luim was, — vroeg aan *Berthier* om geld, nam eene handvol gouden Napoleons, en overreikte deze den boer, met de woorden: «Ziedaar, drink op de gezondheid des Franschen Keizers.» Daarop beval *Napoleon* aan *Berthier*, om aan elk mijner soldaten een dergelijk goudstuk uit te reiken, en mijnen naam op te teekenen; toen te paard stijgende, wendde hij zich nogmaals tot mij, zeggende: «Ik heb met uwe soldaten over uw persoon gesproken, en ben

«over u te vreden; wanneer gij dus iets noodig hebt, vervoeg u «dan tot mij, en herinner mij onze bekendschapmaking, op de «voorposten bij *Bautzen*; ik wensch u weldra de kapiteins epau- «letten, adieu.» Ik boog en hij verwijderde zich. Een uur later werd ik door jagers te paard afgelost. Ik kwam bij mijn regi- ment terug, en de eerste woorden, waarmede mijn chef mij ont- ving, waren: «*Ik wensch u geluk kapitein!*» Mijne bevor- dering was reeds het regiment aangekondigd, en om deze te vieren, ledigden wij *eenige flesschen goeden wijn*, en een uur later reden wij tegen de kogels in, die noch kapitein noch luitenant sparen.

(*Souvenirs d'un officier Polonais.*)

II.

OVER BELOONINGEN DER DAPPERHEID EN OVER GEDENKTEEKENEN VOOR HELDENBEDRIJVEN BIJ DE OUDE EN NIEUWERE VOLKEN.

(*Tweede vervolg en slot van n°. 32.*)

b. De gedenkzuil van den Keizer *Trajanus* behoort mede onder de merkwaardigste, die tijden en stormen trot- seerden; daar *Trajanus*, reeds bij uitmuntendheid de *regtvaardige* bijgenaamd, ook als held en veroveraar groot was. Zijne eernamen in de oorlogen ver- worven, b. v. de *Dacier* of de *Parther*, moesten de bewondering nog meer doen rijzen, toen hij door zijne onvermoeide pogingen, om het Romeinsche volk gelukkig te maken, ook nog den eernaam van *Optimus* of de beste verwierf:

c. De gedenkzuil van den Keizer *Antonius Pius*, was niet minder welverdiend; daar hij, in deugden en beleid, met *Trajanus* wedijverde. Hij was *Sokrates op den troon*, en antwoordde den genen, die hem tot oorlogen en zege- pralen zochten over te halen, gelijk weleer *Scipio*, de Afrikaan: «het leven, van *eenen burger* is mij meer «waard, dan de dood van duizend vijanden» — Nog merkwaardiger is voor ons:

d. De zegezuil van *Marcus Aurelius*, ter vereeuwiging van zijne luisterrijke wapenfeiten, door den raad van Rome opgerigt; terwijl *Augustus*, *Pompejus*, *Cesar*, en zoo vele andere veroveraars, hunne trofeën zelven hebben doen rijzen. De vier zuilen, door *Augustus* uit alle koperen voorstevens der veroverde schepen opgerigt, zijn vergeten; terwijl de gedenkzuil van *Marcus Aurelius* ons den held herinnert, die te gelijk als mensch en re- gent edel en groot was.

e. De zegeteekenen en gedenkzuilen van den Keizer *Aure- lianus* worden, voor ons, daardoor merkwaardig, dat deze held, in den hoogsten stand geboren zijnde, door zijne buitengewone dapperheid en beleid in den oorlog,

niet slechts prijzen, en eerekroonen, maar ook de hoog- ste militaire waardigheden en eindelijk de Keizers-kroon, verwierf.

IV. DE FRANSCHEN.

Onder de nieuwere volken, die door uitstekende belooningen van roemvolle krijgsbedrijven uitgemunt hebben, verdienen- vooral ook met betrekking tot gedenkteekenen - de *Franschen*, de *Duitschers*, de *Nederlanders*, de *Engelschen*, en de *Rus- sen* (in latere tijden) vóór alle overigen geroemd te worden.

Bij de Franschen moet men vier hoofdperioden onderschei- den:

1. De periode der *Merovingische* en *Karlovingische* Konin- gen, of de twee eerste regerende stamhuizen.
2. De periode der *Capetische* linie:
3. De *omwentelings periode* in welke men tot de republi- keinsche wijze van belooningen en eere teekenen terug kwam,
4. De periode van het Fransche Keizerrijk, zoo rijk in *be- looningen* van allen aard, in *nieuwe stichtingen*, en *eeretijfels*, bij welke men zoo vele nieuwe Koningen, Hertogen, Prinsen en Grootwaardigheden ziet ten tooneele voeren, dat het gemakkelijk zoude zijn, geheele boekdee- len, met deze *éphémère* en schitterende titels, te vul- len, en men onwillekeurig aan den beruchten *Grooten* of *Langen Pier*, dien geweldigen zeeschuimer, herinnerd wordt, die van *Vrieschen* boer hoofd en gebieders van 150 schepen werd, en de vermetelheid zoo verre dreef, dat hij zich Koning van *Friesland*, Hertog van *Sneek*, heer der *Zuiderzee* enz., noemde. Waar nogtans dapperheid en beleid beloond en erkend worden, waar men door buitengewone daden den maarschalksstad of andere luisterrijke waardigheden verwierf, daar moet men ook in deze periode, die tot het rijk der geschiedenis behoort, billijk en regt- vaardig genoeg zijn, om het aandenken aan ware helden te eeren.

Wat de eerste periode der *Merovingische* en *Karlovingische* Koningen betreft, deze is (de regering van *Karel den Grooten* uitgezonderd) van weinig belang: ook zullen wij hierover nader in het tweede gedeelte spreken, wanneer wij *Karel den Groo- ten* als *Duitschen Keizer* (van het *Westersche Romeinsche rijk*) beschouwen.

De tweede periode is voorzeker, ten opzichte van wezenlijke verdiensten, groote daden, en geëvenredigde belooning der dap- perheid, de schoonste, langdurigste en merkwaardigste van allen, en wij vinden in dezelve al wat de *eer*, en het haaken naar *krijgsroem*, het gevoel der *ridderlijke waardigheid*, en het ware genot kan streelen, vereenigd.

Waren, in de eerste periode *opklimming* tot hoogere rangen, uitdeelingen in *geld* en *landerijen* en *buit* nog de eenigste belooning, die de dappere door zijne lauweren verwierf, in de tweede alleenheerschingsperiode vinden wij veelvuldigere en rij- kere belooningen niet alléén, maar ook een *hooger eergevoel*,

«over u te vreden; wanneer gij dus iets noodig hebt, vervoeg u «dan tot mij, en herinner mij onze bekendschapmaking, op de «voorposten bij *Bautzen*; ik wensch u weldra de kapiteins epau- «letten, adieu.» Ik boog en hij verwijderde zich. Een uur later werd ik door jagers te paard afgelost. Ik kwam bij mijn regi- ment terug, en de eerste woorden, waarmede mijn chef mij ont- ving, waren: «*Ik wensch u geluk kapitein!*» Mijne bevor- dering was reeds het regiment aangekondigd, en om deze te vieren, ledigden wij *eenige flesschen goeden wijn*, en een uur later reden wij tegen de kogels in, die noch kapitein noch luitenant sparen.

(*Souvenirs d'un officier Polonais.*)

II.

OVER BELOONINGEN DER DAPPERHEID EN OVER GEDENKTEEKENEN VOOR HELDENBEDRIJVEN BIJ DE OUDE EN NIEUWERE VOLKEN.

(*Tweede vervolg en slot van n°. 32.*)

b. De gedenkzuil van den Keizer *Trajanus* behoort mede onder de merkwaardigste, die tijden en stormen trot- seerden; daar *Trajanus*, reeds bij uitmuntendheid de *regtvaardige* bijgenaamd, ook als held en veroveraar groot was. Zijne eernamen in de oorlogen ver- worven, b. v. de *Dacier* of de *Parther*, moesten de bewondering nog meer doen rijzen, toen hij door zijne onvermoeide pogingen, om het Romeinsche volk gelukkig te maken, ook nog den eernaam van *Optimus* of de beste verwierf:

c. De gedenkzuil van den Keizer *Antonius Pius*, was niet minder welverdiend; daar hij, in deugden en beleid, met *Trajanus* wedijverde. Hij was *Sokrates op den troon*, en antwoordde den genen, die hem tot oorlogen en zege- pralen zochten over te halen, gelijk weleer *Scipio*, de Afrikaan: «het leven, van *eenen burger* is mij meer «waard, dan de dood van duizend vijanden» — Nog merkwaardiger is voor ons:

d. De zegezuil van *Marcus Aurelius*, ter vereeuwiging van zijne luisterrijke wapenfeiten, door den raad van Rome opgerigt; terwijl *Augustus*, *Pompejus*, *Cesar*, en zoo vele andere veroveraars, hunne trofeën zelven hebben doen rijzen. De vier zuilen, door *Augustus* uit alle koperen voorstevens der veroverde schepen opgerigt, zijn vergeten; terwijl de gedenkzuil van *Marcus Aurelius* ons den held herinnert, die te gelijk als mensch en re- gent edel en groot was.

e. De zegeteekenen en gedenkzuilen van den Keizer *Aure- lianus* worden, voor ons, daardoor merkwaardig, dat deze held, in den hoogsten stand geboren zijnde, door zijne buitengewone dapperheid en beleid in den oorlog,

niet slechts prijzen, en eerekroonen, maar ook de hoog- ste militaire waardigheden en eindelijk de Keizers-kroon, verwierf.

IV. DE FRANSCHEN.

Onder de nieuwere volken, die door uitstekende belooningen van roemvolle krijgsbedrijven uitgemunt hebben, verdienen- vooral ook met betrekking tot gedenkteekenen - de *Franschen*, de *Duitschers*, de *Nederlanders*, de *Engelschen*, en de *Rus- sen* (in latere tijden) vóór alle overigen geroemd te worden.

Bij de Franschen moet men vier hoofdperioden onderschei- den:

1. De periode der *Merovingische* en *Karlovingische* Konin- gen, of de twee eerste regerende stamhuizen.
2. De periode der *Capetische* linie:
3. De *omwentelings periode* in welke men tot de republi- keinsche wijze van belooningen en eere teekenen terug kwam,
4. De periode van het Fransche Keizerrijk, zoo rijk in *be- looningen* van allen aard, in *nieuwe stichtingen*, en *eeretijfels*, bij welke men zoo vele nieuwe Koningen, Hertogen, Prinsen en Grootwaardigheden ziet ten tooneele voeren, dat het gemakkelijk zoude zijn, geheele boekdee- len, met deze *éphémère* en schitterende titels, te vul- len, en men onwillekeurig aan den beruchten *Grooten* of *Langen Pier*, dien geweldigen zeeschuimer, herinnerd wordt, die van *Vrieschen* boer hoofd en gebieders van 150 schepen werd, en de vermetelheid zoo verre dreef, dat hij zich Koning van *Friesland*, Hertog van *Sneek*, heer der *Zuiderzee* enz., noemde. Waar nogtans dapperheid en beleid beloond en erkend worden, waar men door buitengewone daden den maarschalksstaff of andere luisterrijke waardigheden verwierf, daar moet men ook in deze periode, die tot het rijk der geschiedenis behoort, billijk en regt- vaardig genoeg zijn, om het aandenken aan ware helden te eeren.

Wat de eerste periode der *Merovingische* en *Karlovingische* Koningen betreft, deze is (de regering van *Karel den Grooten* uitgezonderd) van weinig belang: ook zullen wij hierover nader in het tweede gedeelte spreken, wanneer wij *Karel den Groo- ten* als *Duitschen Keizer* (van het *Westersche Romeinsche rijk*) beschouwen.

De tweede periode is voorzeker, ten opzichte van wezenlijke verdiensten, groote daden, en geëvenredigde belooning der dap- perheid, de schoonste, langdurigste en merkwaardigste van allen, en wij vinden in dezelve al wat de *eer*, en het haaken naar *krijgsroem*, het gevoel der *ridderlijke waardigheid*, en het ware genot kan streelen, vereenigd.

Waren, in de eerste periode *opklimming* tot hoogere rangen, uitdeelingen in *geld* en *landerijen* en *buit* nog de eenigste belooning, die de dappere door zijne lauweren verwierf, in de tweede alleenheerschingsperiode vinden wij veelvuldigere en rij- kere belooningen niet alléén, maar ook een *hooger eergevoel*,

toenemende beschaving, en het streelendste genot. Hiertoe behoorde voor alle andere;

1. De *ridderstag*, of de verheffing tot de ridderlijke waardigheid, voornamelijk door de Koningen zelve, en de toelating tot de *Tornooijen*, gelijk men somtijds zelfs Koningen en Vorsten, buiten de gewone opklimming, ter belooning hunner dapperheid (*d*) met de verheffing tot ridder beloonde, gelijk zelfs nog, in latere eeuwen, *Frans I*, door den edelen *Bajard*, en *Hendrik IV*, door den grooten *Sullij*, tot ridders werden geslagen. *Het regt, om op de tornooijen mede te strijden*, moest bij een volk, als de Franschen, zoo veel te meer voor onwaardebaar gehouden worden, daar de vrouwen de Koninginnen der tornooifeesten waren, en de eereprijzen uitdeelden.
2. De *verheffing tot den adelstand*, met alle voorregten aan dien rang verknocht, of tot de waardigheid van *baron, graaf*, (*burg-, mark-, palts- en landgraaf*) was mede een regt, aan de Koningen voorbehouden, om dappere daden of uitmuntende deugden te beloonen. Dus beloonde Koning *Karel V*, in het jaar 1372, alle Maires en Schepenen van La Rochelle met den adelstand; omdat de burgerij de Engelschen uit de stad en citadel had verjaagd, en Koning *Karel VII*, verhief in 1430, de beroemde maagd van Orleans (*Jeanne d'Arc*) en hare drie broeders tot den adelstand, na het vermaarde beleg van Orleans. Hiervoor waren nog de bevelhebbers:
3. De verheffing tót hooge waardigheden in den kriegsstand zelve, waartoe bij de Franschen, in de vroegere eeuwen, de benoemingen tot *Connetable* en tot *Maarschalk van Frankrijk*, bij uitstek, behoorden. Zelfs de Koningskroon was somtijds de belooning van uitstekende blijken van moed en dapperheid; en reeds de stichter der Frankische monarchij, *Clovis*, ontving, als belooning zijner roemvolle overwinningen, van den Oosterschen Romeinschen Keizer *Anastasius*, de titels van *Consul* en *Patricier*, en den eernaam van *Augustus*, met eene gouden kroon en den purper mantel; *Karel M.*, verwierf de eertitels van *Cesar* en *Augustus* en van *Keizer van het Westersche Romeinsche rijk*; en overschoon waren de woorden van den Koning *Philippus Augustus*, vóór den slag bij *Bouvines* (1214) toen hij, zijne Koninklijke kroon van het hoofd nam, en dezelve aan zijn leger toonende, uitriep:

«Zoo er een onder u zich waardiger mogt achten, «deze kroon te dragen, dan ik, met blijdschap zal ik «toestemmen, dat zij de prijs zij van hem, die in dezen «slag het meest zal uitmunten door dappere daden!»

Eervol en hoogst belangrijk was de benoeming tot *Con-*

(d) Mémoires sur l'ancienne chevalerie, par Mr. de la Curne de St. Polojje 1781. — C. F. Haug, verhandeling over den geest en de zeden der middeleeuwen 1831, Amst. Portielj;

netable van Frankrijk, de eerste persoon in het leger, na den Koning (*e*), van wien in een der oudste charters gezegd wordt: «le connestable est par dessus tous autres, qui sont en l'Ost (in het leger) excepté, la personne du roi, et s'il y est, soit ducs, barons, chevaliers, soudoyers (soldij trekkende), tant à pied qu'à cheval, doivent obéir à luy!»

De connettable had het groote regt, om éenen dag soldij van het geheele leger te trekken, en was tevens Hertog en Pair van Frankrijk. *Philippus Augustus*, beloonde met deze waardigheid den beroemden *Matthieu Montmorencij*, die den eernaam «de groote Connetable» verwierf. Zijne dapperheid, tegen de Albigenzen betoond, maakte deze waardigheid erfelijk in zijne familie. Ook verkreeg hij de eernamen van «*Premier Chrétien*», en «*Premier baron de France*». Onder de volgende connetables was de edelaardige held *Du Guesclin* de merkwaardigste. *Karel V*, Koning van Frankrijk maakte hem connettable van Frankrijk, en *Hendrik van Castilië* beloonde zijne dapperheid met 100,000 gouden schilden, en de waardigheid van connettable van Castilië. *Du Guesclins* kampgenoot, de graaf van *Dunois*, verwierf door *Karel V*, als verjager der Engelschen, den eernaam van «*Hersteller des vaderlands*», en het graafschap *Longueville*: en de tweede strijdgenoot van *Du Guesclin*, de éénoóigige *Olivier de Clisson*, verwierf door zijne dappere daden de waardigheid van connettable en groote rijkdommen.

Twee andere helden uit het geslacht van *Montmorency*, *Anne* en *Frans*, werden insgelijks met deze waardigheid beloond, en de laatste connettable van Frankrijk, *Charles de Lesdiguières*, verwierf door zijne heldendaden een hertogdom en de waardigheid van connettable, daar hij, gelijk *Lodewijk XIII* zich uitte, altijd overwinnaar en onoverwonnen bleef.

De overige hooge waardigheden, die men als uitstekende belooningen van dappere krijgsdaden beschouwde, waren die van:

- a. *Generalissimus* (généralissime ou général en chef) gelijk de hertog *Victor Amadeus* van Savoije, de hertog van Orleans, of de maarschalk de *Villars*, onder *Lodewyk XIII* en *XIV*.
- b. *Kapitein-generaal* (minder dan de vorige, maar verheven boven de maarschalken) gelijk de ridder *Chatillon* de *St. Paul*; onder *Philips den Schoonen* en de dappere *Guy de Nesle*, onder *Philips* van Valois.
- c. *Opperste veldmaarschalk* (maréchal général des camps et armées) eene eer, die aan vijf maarschalken ten deele

(e) Connetable (comes stabuli of comte de l'étable) was eerst de opperstalmeester van den Koning, daarna, van *Philippus Augustus* tot op *Lodewyk XIII*, de hoogste militaire waardigheid, die onder *Napoleon* vernieuwd werd, voorheen was de *Sénéchal de France* de hoogste waardigheid.

viel, en waardoor zij boven alle andere maarschalken werden verheven. *Biron, Lesdiguières, Turenne, Villars* en de maarschalk van *Saksen* werden met deze waardigheid bekleed.

4. *Belooningen in geld* waren bij mindere rangen in gebruik, en bij hoogereren tevens met andere eerbewijzen verbonden; echter heeft men voorbeelden, dat zelfs de soldaten, vooral bij koene waagstukken, zulke belooningen weigerden. De grenadier, die bij de verdediging van Lille of Rijssel, als vrijwilliger, eene verkenning over een door het hevigste kruisvuur beschoten, bastion ondernam, en aan den maarschalk de *Boufflers*, de toegezegde belooning van tien louis'or terug gaf, met de woorden: «zulke waagstukken beproeft men niet voor geld,» werd later tot luitenant bevorderd. Voor het overige was het in gebruik, om aan geheele korpsen of afdeelingen, die roemvolle daden hadden verrigt, 3, 6, tot 10 dagen, ja zelfs 1 à 3 maanden soldij toe te staan.
5. *Vrijdom van belastingen* was eene bijzondere belooning, die men somtijds aan dappere soldaten, ja zelfs dikwijls aan de burgerij van steden of sterkten toestond, die den vijand door hunne dappere verdediging hadden afgeslagen. Dus verwierven de burgers van Beauvais door hunne voorbeeldelooze verdediging tegen *Karel den Stouten* in het jaar 1472, vrijdom van alle belastingen, terwijl men ter eere der dappere Amazone *Jeanne Hachette*, (de Fransche *Kenau Hasselaar*) die aan de spits der heldhaftige vrouwen op de wallen van Beauvais had gevochten, een jaarlijksch feest instelde, bij hetwelk de vrouwen den rang boven de mannen verkregen.
6. *Gouden ringen, gouden kettingen, opgetoomde paarden, wapenrustingen*, en andere geschenken van den vorst of veldheer, werden ook bij de Franschen op de eervolste wijze op het slagveld uitgedeeld: doch zij kwamen niet voor *Lodewijk XI* in algemeen gebruik. *Lodewijk XI* trok, na de verovering van *Quesnoy*, eene gouden ketting van zijn' hals, om ze den dapperen *Raoul de Lannoy* om te hangen, die -door vuur en zwaarden heen-, het eerst den muur beklom; en hetzelfde deed de groote *Condé*, om den held *Schomberg* te beloonen, die zich moedig in de Seine had gestort, om aan den anderen oever een vijandlijk vaandel te veroveren. *Frans I*, die de Fransche legioenen instelde, bepaalde tevens, dat men elke dappere daad, *in tegenwoordigheid van het geheele leger*, met *gouden ringen* zou beloonen. De maarschalk de *Vieilleville* deelde gouden kettingen en ringen onder de Duitsche troepen uit, die onder zijn opperbevel hadden mede gevochten. Nog eervoller was de uitstekende belooning, die de Fransche ridder *Eustache de Ribeaumont* bij het beleg van *Calais* verwierf, toen de overwinnaar, Koning *Eduard III* van Engeland, hem voor den dappersten van

allen verklaarde, die *binnen* en *buiten* de vesting hadden mede gevochten, terwijl hij hem eenen krans van de fijnste parels overhandigde.

7. In latere eeuwen behoorde de *instelling der ridderorden* in Frankrijk tot de uitstekende belooningen van roemvolle bedrijven, *Lodewijk XIV*, die (ofschoon hij zelf den eernaam *de Grootte*, niet verdiende) ten minste helden en grooté verdiensteu wist te waarden en te beloonen, stelde voor uitstekende krijgsbedrijven de *militaire orde* van den heiligen *Lodewijk* (l'ordre de St. Louis) in, maar, daar deze in het jaar 1693, reeds ingestelde orde alléén voor katholieken verkrijgbaar was, voegde *Lodewijk XV*, in het jaar 1760, er de *orde voor militaire verdiensten* bij, de doelmatige belooning der Protestantische krijgshelden voor roemvolle daden. Beide hadden tot zinspreuk: «*Virtuti bellicae*» en waren dus prijzen voor krijgsdeugd, die vorst en vaderland openlijk en plegtig erkenden. Dit leidde, als van zelve, bij de omwenteling, die adeldom en ridderorden vernietigde, tot eene geheel nieuwe, met de Grieksche en Romeinsche instellingen meer overeenkomstige, wijze van belooning door:
  8. *Nationale feesten der dankbaarheid*, ter belooning van militaire verdiensten en wapenfeiten in alle rangen; en dit was ook het minste, wat eene natie doen kon en moest, die, in dólle geestdrift ontstoken, hare verdienstelijkste veldheeren, *zoodra zij slechts éénen veldslag verloren*, van verraad beschuldigde en door de guillotine deed omkomen, b. v. *Houchard, Custine, Luckner* of *Westermann*, gelijk weléér de wreede Karthagers hunne ongelukkige veldheeren tot den kruisdood doemden. Deze zware beproevingsperiode der helden duurde verscheiden jaren voort; doch ten opzichte van eervolle belooningen was het aan *Buonaparte*, als eersten Consul, voorbehouden, om eene nieuwe en zeer doelmatige belooning in te voeren, bestaande in:
    9. *Eere-wapenen*, die, volgens de verschillende rangen en wapenkorpsen, uit geweren, karabijnen, pistolen, trompetten, trommelstukken, enz., allen met zilver beslagen, en met opschriften van namen, daden en jaargetallen versierd bestonden; terwijl er voor de officieren fraaije *eeresabels* bepaald waren. Wie denkt hier niet aan den edelaardigen en beroemden *La Tour d'Auvergne*, die den eernaam van *eersten grenadier der Fransche republiek* verwierf, die, bij de bestorming van *Port-Mahon*, het eerst de muren beklom, die -zonder ooit generaal te willen worden- 8,000 man van eene overwinning tot de andere voerde, en met zijne *colonne infernale* alom de zege besliste? — Hij nam, met zoo vele lauweren bekroond, wel de eeresabel aan, hem door *Buonaparte* overhandigd, maar noch titels, noch het pensioen daaraan verkocht.

- (f) Ook de dappere grenadier *Pie*, die in het gevecht bij Quievrain (1792) moedig volhardde, toen alles vlugtte, en zwaar gewond werd, verwierf, als dankerkentenis der nationale vergadering, reeds vroeger zulk eene eeresabel. Doch men vindt ook in de vorige eeuwen hier en daar enkele voorbeelden van zulke belooningen, gelijk de kostbare degen bewijst, door *Lodewijk XIV* aan den beroemden zeeheld *Du Guay-Trouin* toegezonden. Daarentegen verwierf de brave *Kellermann*, die van gemeen hussaar (in het jaar 1752), door dappere daden en krijgsdeugden, tot hertog van Valmij en maarschalk van Frankrijk opklom, eene *burgerkroon* die hem de nationale vergadering, voor het herstellen der krijgstucht in den Elzas, toekende. Te gelijk met zoo vele andere eerbewijzen en belooningen had ook de nationale vergadering
10. *De eer, om in het Pantheon*, te midden van alle beroemde en dappere mannen, *bijgezet* te worden, als eene regtvaardige en eervolle erkenning van buitengewone verdiensten bepaald, vooral voor helden, die voor het vaderland gesneuveld waren, gelijk *Dampierre* en zoo vele andere veldheeren der Fransche omwentelings-periode, en de maarschalken van het Keizerrijk: maar wien is het ook onbekend, op welke verregaande wijze dit Pantheon door *Marat*, *Robespierre* e. a. ontwaard is? Doch de streeklendste, en het eergevoel der Franschen het meest prikkelende, maar ook aan den geest des tijds, en aan het groote doel: «*belooning van militaire verdiensten in alle rangen*» het meest beantwoordende, belooning was die van het alüm bekende
11. *Legioen van eer*, met al zijne klassen, en daaraan verknochte pensioenen en andere voorregten, door *Napoleon Buonaparte* gesticht, en door *Lodewijk XVIII* gewijzigd, met de zinspreuk; «*Honneur et patrie!*» en met de navolgende getalsbepaling:
- 80 groot-kruissen.
146 groot-officieren.
615 kommandeurs.
2400 officieren.
- En een onbepaald getal van ridders. Maar ook aan
12. *Gedenkteekenen* voor groote bedrijven, van *Mauslèen*, prachtige triump- en eereboogen, graftomben, gedenkzuilen of naalden, is Frankrijk geenszins arm, ofschoon de naburige volken in dit opzigt, in weêrwil van de prachtige grafnaalden te Parijs, St. Denis, Straatsburg en elders opgerigt, en van zoo vele door de omwentelings-woede omver geworpene standbeelden, aan Frankrijk den voorrang hebben doen verliezen. Ook hier behoeven wij niet van de gedenkteekenen voor *Fenelon*, *Colbert*, *Buffon*,

(f) Hij was ook de schrijver der *Origines Gauloises*, en sneuvelde, als vrijwillig plaatsvervanger, op het bed van eer, in den slag bij Neuburg (1800).

Malesherbes, *le Tellier*, enz. te spreken, daar wij alléén de belooningen der dapperen in het oog houden. De edelaardige held *Lodewijk IX* en de groote *Hendrik IV*, mannen, door de tijdgenooten vereerd, en door de nakomelingschap hoog geprezen hebben, hunne graftomben of standbeelden te Parijs en te Lijon; *Bajard*, de ridder *zonder vrees en blaam*, heeft het zijne te Grenoble; *du Guesclin* en *Turenne*, werden met prachtige graftomben in de Koninklijke begraafplaats te St. Denis vereerd; terwijl het hôtel des Invalides te Parijs met de marmere standbeelden van *Karel M*, *Lodewijk IX*, *Turenne* en *Vauban* prijkt, en in de militaire school de standbeelden van *Luxemburg*, *Turenne*, *Condé* en den maarschalk van Saksen, tot heldendaden doen ontvlammen. Aan den grooten *Turenne*, werd ook te Sasbach, waar hij sneuvelde, een gedenkteeken opgerigt, en de held van *Fontenoij* en *Lafeld*, de zoo evengenoemde *maarschalk van Saksen*, verwierf eene prachtige graftombe in de kerk van van St. Thomas, te Straatsburg.

De groote hertog van *Sullij*, held en staatsman, die bij *Coutras* door zijne artillerie de zege besliste, en bij *Arguet* en *Ivrij*, de eer der overwinning met *Hendrik IV* deelde—de edelaardige *Chevert*, in lagere stand geboren, die elke opklimming door eene dappere daad wist te verdienen; *la Tour d'Auvergne*: de maarschalk *d'Harcourt*; de admiraal *de Tourville*; de held *Marceau*, die 1796 bij *Altenkirchen* sneuvelde; *Desaix*, die bij *Marengo* besliste (gelijk *Bulow*, te *Waterloo*) en zoo vele andere helden, zijn door grafnaalden of standbeelden vereeuwigd.

Jeanne d'Arc, de heldin van *Orleans*, en de schrik der Engelschen, heeft de hulde van *Orleans* en *Rouen* door fraaije standbeelden ontvangen.

Doch de eerebogen, door *Lodewijk XIV*, 1672, te Parijs opgerigt, werden verre overtroffen door de *gedenkzuil van den veldtog van 1805*, op de plaats *Vendôme* te Parijs, en de eerebogen van 1806. Maar ofschoon de woorden *eer* en *roem* den Franschman elektriseren, ofschoon uit dit brandpunt der eer, als beginsel, de roemrijkste daden zijn geboren—ook de dwingelanden hebben, gelijk bij het Pantheon, hunne standbeelden verkregen: de onverzadelijke heerschzuchtige veroveraar *Lodewijk XIV*, en de slaaf aller wellusten, *Lodewijk XV*, hebben standbeelden te *Gaud* verworven, en de *Korsikaan* werd vergoed! Aan deze eer- en roemzucht werden duizende van millioenen guldens, millioenen menschenlevens, de rust en welvaart der volken van *Europa*, en vooral ook in drie gedenkwaardige tijdvakken, de schatten en de welvaart van *Nederland*, ten offer gebracht; terwijl eene nieuwe omwentelingswoede de jaren van 1830 en 1831 kenmerkte, om ontegenzeggelijk te betoogen, dat *veroveringsoorlogen het- graf van de deugden der volken zijn!*

Einde van het eerste artikel.

C. F. HAUG.

ZINSTORENDE DRUKFOUTEN.

In N°. 32 in de noot, bladz. 262, regel 8, staat: posten vol, lees, pooten of; pag. 265, regel 27, staat: el liggende, lees: el lager liggende.

- (f) Ook de dappere grenadier *Pie*, die in het gevecht bij Quievrain (1792) moedig volhardde, toen alles vlugtte, en zwaar gewond werd, verwierf, als dankerkentenis der nationale vergadering, reeds vroeger zulk eene eeresabel. Doch men vindt ook in de vorige eeuwen hier en daar enkele voorbeelden van zulke belooningen, gelijk de kostbare degen bewijst, door *Lodewijk XIV* aan den beroemden zeeheld *Du Guay-Trouin* toegezonden. Daarentegen verwierf de brave *Kellermann*, die van gemeen hussaar (in het jaar 1752), door dappere daden en krijgsdeugden, tot hertog van Valmij en maarschalk van Frankrijk opklom, eene *bürgerkroon* die hem de nationale vergadering, voor het herstellen der krijgstucht in den Elzas, toekende. Te gelijk met zoo vele andere eerbewijzen en belooningen had ook de nationale vergadering
10. *De eer, om in het Pantheon*, te midden van alle beroemde en dappere mannen, *bijgezet* te worden, als eene regtvaardige en eervolle erkenning van buitengewone verdiensten bepaald, vooral voor helden, die voor het vaderland gesneuveld waren, gelijk *Dampierre* en zoo vele andere veldheeren der Fransche omwentelings-periode, en de maarschalken van het Keizerrijk: maar wien is het ook onbekend, op welke verregaande wijze dit Pantheon door *Marat*, *Robespierre* e. a. ontwaard is? Doch de streeklendste, en het eergevoel der Franschen het meest prikkelende, maar ook aan den geest des tijds, en aan het groote doel: «*belooning van militaire verdiensten in alle rangen*» het meest beantwoordende, belooning was die van het alüm bekende
11. *Legioen van eer*, met al zijne klassen, en daaraan verknochte pensioenen en andere voorregten, door *Napoleon Buonaparte* gesticht, en door *Lodewijk XVIII* gewijzigd, met de zinspreuk; «*Honneur et patrie!*» en met de navolgende getalsbepaling:
- 80 groot-kruissen.
146 groot-officieren.
615 kommandeurs.
2400 officieren.
- En een onbepaald getal van ridders. Maar ook aan
12. *Gedenkteekenen* voor groote bedrijven, van *Mauselèen*, prachtige triump- en eereboogen, graftomben, gedenkzuilen of naalden, is Frankrijk geenszins arm, ofschoon de naburige volken in dit opzigt, in weêrwil van de prachtige grafnaalden te Parijs, St. Denis, Straatsburg en elders opgerigt, en van zoo vele door de omwentelings-woede omver geworpene standbeelden, aan Frankrijk den voorrang hebben doen verliezen. Ook hier behoeven wij niet van de gedenkteekenen voor *Fenelon*, *Colbert*, *Buffon*,

(f) Hij was ook de schrijver der *Origines Gauloises*, en sneuvelde, als vrijwillig plaatsvervanger, op het bed van eer, in den slag bij Neuburg (1800).

Malesherbes, *le Tellier*, enz. te spreken, daar wij alléén de belooningen der dapperen in het oog houden. De edelaardige held *Lodewijk IX* en de groote *Hendrik IV*, mannen, door de tijdgenooten vereerd, en door de nakomelingschap hoog geprezen hebben, hunne graftomben of standbeelden te Parijs en te Lijon; *Bajard*, de ridder *zonder vrees en blaam*, heeft het zijne te Grenoble; *du Guesclin* en *Turenne*, werden met prachtige graftomben in de Koninklijke begraafplaats te St. Denis vereerd; terwijl het hôtel des Invalides te Parijs met de marmere standbeelden van *Karel M*, *Lodewijk IX*, *Turenne* en *Vauban* prijkt, en in de militaire school de standbeelden van *Luxemburg*, *Turenne*, *Condé* en den maarschalk van Saksen, tot heldendaden doen ontvlammen. Aan den grooten *Turenne*, werd ook te Sasbach, waar hij sneuvelde, een gedenkteeken opgerigt, en de held van *Fontenoi* en *Lafeld*, de zoo evengenoemde *maarschalk van Saksen*, verwierf eene prachtige graftombe in de kerk van van St. Thomas, te Straatsburg.

De groote hertog van *Sullij*, held en staatsman, die bij *Coutras* door zijne artillerie de zege besliste, en bij *Arguet* en *Ivrij*, de eer der overwinning met *Hendrik IV* deelde—de edelaardige *Chevert*, in lagere stand geboren, die elke opklimming door eene dappere daad wist te verdienen; *la Tour d'Auvergne*: de maarschalk *d'Harcourt*; de admiraal *de Tourville*; de held *Marceau*, die 1796 bij *Altenkirchen* sneuvelde; *Desaix*, die bij *Marengo* besliste (gelijk *Bulow*, te *Waterloo*) en zoo vele andere helden, zijn door grafnaalden of standbeelden vereeuwigd.

Jeanne d'Arc, de heldin van *Orleans*, en de schrik der Engelschen, heeft de hulde van *Orleans* en *Rouen* door fraaije standbeelden ontvangen.

Doch de eerebogen, door *Lodewijk XIV*, 1672, te Parijs opgerigt, werden verre overtroffen door de *gedenkzuil van den veldtog van 1805*, op de plaats *Vendôme* te Parijs, en de eerebogen van 1806. Maar ofschoon de woorden *eer* en *roem* den Franschman elektriseren, ofschoon uit dit brandpunt der eer, als beginsel, de roemrijkste daden zijn geboren—ook de dwingelanden hebben, gelijk bij het Pantheon, hunne standbeelden verkregen: de onverzadelijke heerschzuchtige veroveraar *Lodewijk XIV*, en de slaaf aller wellusten, *Lodewijk XV*, hebben standbeelden te *Gaud* verworven, en de *Korsikaan* werd vergoed! Aan deze eer- en roemzucht werden duizende van millioenen guldens, millioenen menschenlevens, de rust en welvaart der volken van *Europa*, en vooral ook in drie gedenkwaardige tijdvakken, de schatten en de welvaart van *Nederland*, ten offer gebracht; terwijl eene nieuwe omwentelingswoede de jaren van 1830 en 1831 kenmerkte, om ontegenzeggelijk te betoogen, dat *veroveringsoorlogen het- graf van de deugden der volken zijn!*

Einde van het eerste artikel.

C. F. HAUG.

ZINSTORENDE DRUKFOUTEN.

In N°. 32 in de noot, bladz. 262, regel 8, staat: posten vol, lees, pooten of; pag. 265, regel 27, staat: el liggende, lees: el lager liggende.